REVIEW:

Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea,* trad. De Ilie Gyurcsik şi Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timişoara, 2001, 644 p.

Influenţat de mari filosofi precum Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, Karl Jaspers sau Edmund Husserl, Paul Ricoeur este unul dintre cei mai reprezentativi exegeţi ai fenomenologiei şi hermeneuticii filosofiei. Un veritabil intelectual, format la universităţi prestigioase precum: Universitatea din Rennes, Sorbona, Strasbourg; Paul Ricoueur a căutat cu acribie în toate lucrările sale să îmbine analiza riguroasă cu interpretarea fină, să cerceteze în profunzime domenii ca: psihanaliza, mitologia sau teologia.

Apărută după celebra lucrare *Histoire et vérité*, Paris : Éditions du Seuil, 1995, carte pe care o avem în vedere, *Memoria, istoria, uitarea,* tradusă după ediţia în limba franceză *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris: Éditions du Seuil, 2000, reprezintă o amplă cercetare a fenomenologiei memoriei, dar şi o expunere magistrală a unor teze ale teoriei şi filosofiei istoriei.

După cum afirmă însuşi autorul în preambul, cartea este delimitată în trei părţi "prin tema şi metoda lor" (p.11): prima parte releză conceptul de memorie şi aspectele mnemonice, fiind „plastă sub egida fenomenologiei în sensul husserlian al termenului" (p.11), cea de doua reprezintă o măiastără examinare a istoriei şi epistemologiei istoriei, iar ultima parte este dedicată "hermeneuticii condiţiei istorice" (p. 12) şi asupra analizei conceptului de uitare. Autorul îşi încheie demersul ştiinţific într-o manieră a reprezentării trecutului, atât din perspectiva memoriei, cât şi a istoriei, cu o focusare pe aşa-zisa „enigmă" a iertării.

Laborios construită, lucrarea aduce în dezbaterea academică şi intelectuală internaţională, subiecte extrem de delicate precum: memorie şi imaginaţie, memoria exersată: uzuri şi abuzuri, memoria personală, memoria colectivă, memoria arhivată, explicaţia, comprehensiunea, reprezentarea în istorie, filosofia critică a istoriei, istorie şi timp, uitarea, iertarea dificilă.

Desigur, aceste subiecte sunt tratate de autor prin ochiul filosofului, urmărit todeauna de acea „umbră a interpretării", acea obsesie a melajului dintre istorie, psihologie, filozofie şi teologie, acea dorinţă intrinsecă de erudiţie.

Cartea se situează ca o preocupare personală, profesională şi publică a lui Ricoeur, ea reflectă neliniştea sufletească a autorului care este tulburat de „excesul de memorie" (p.11) şi de uitare, dar şi de rolul comemorărilor şi a abuzurilor de memorie. Practic, Paul Ricoeur a scris cu sufletul şi cu gândul de a lămuri dacă nu total, cel puţin parţial teme complicate ce

suscită şi astăzi dispute, dacă este să aducem în discuţie regimurile totalitare: fascist, nazist şi comunist. Ne referim aici la celebra sintagmă de „abuzuri ale memoriei" cu dimenisunile sale originale precum: „memoria împiedicată, manipulată" sau „combatată abuziv".

Nivelurile de analiză ale autorului demonstrează exhaustivitatea cercetării sale asupra memoriei, cu multă uşurinţă, acesta explicând într-un mod inedit elementele patologico-terapeutice ale memoriei, practice, dar şi înţelesurile etico-politice ale acesteia.

Reprentativă pentru istorici este partea a doua a lucrării, unde Ricoeur face o incursiune splendidă în „atelierul istoriei" cum i-ar spune François Furet. Aici descoperim faptul că autorul se lasă cu adevărat sedus de istorie, dar nu într-un sens rankian, rigid şi sobru, ci prin dimensiunea epistemologică ce o impregnă acestei discipline şi domeniu de studiu.

Reflecţia lui Ricoeur se adânceşte în căutari amănuţite a ceea ce este spaţiul locuit, timpul istoric, mărturia, arhiva şi proba documentară sau reprezenarea şi raportul acesteia cu naraţiunea, retorica şi imaginea. Deşi filosof ca şi formare profesională, Ricoeur are afinităţi evidente pentru câţiva dintre reprezentanţii istoriografiei Şcolii Analelor: Michel Foucault, Michel de Certeau, Norbert Elias, pe care îi numeşte "maeştri ai rigorii", el însuşi un "maestru al detaliului" şi al creări de nuanţe interpretative.

Ricoeur demonstraeză că este şi un abil filosof critic al istoriei, cu profesionalism se "joacă" şi "jalonează" printre subiecte gen: istoricul şi judecătorul, interpretarea în istorie, temporalitatea, istoricitatea, sau diferitele culpabilităţi pe care le sondează: cea criminală, politică şi morală.

În finalul lucrării se pune accent pe "odiseea spiritului iertării: ştafeta schimbului", cum denumeşte autorul subcapitolul III din epilog, unde aceasta intră într-un circuit al transferului, într-o "relaţie bilaterală de cerere şi ofertă de iertare" (p.577). Citându-l pe Olivier Abel, Ricoeur adresează câteva întrebări esenţiale pentru a decela înţelesurile multiple ale iertării: "Îl putem ierta pe cel ce nu-şi mărturiseşte greşeala?, Cel ce enunţă iertarea trebuie să fie oare neapărat cel ofensat?, Se poate omul ierta pe sine?" (pp.577-578).

Cartea redă aşadar, printr-un limbaj filosofic sofisticat, o concepţie integratoare despre trei teme centrale, ce apar chiar în titlul acesteia: *memoria, istoria şi uitarea*. Cu toate că autorul prin "stilul greoi" de exprimare nu se poate face înţeles unui public cititor neavizat, totuşi pentru istorici, psihologi, filosofi, lucrarea este fundamentală prin anvergura ideilor expuse, dar şi prin explorarea interdisciplinară teoretico-metodologică.

În egală măsură, lucrarea poate fi considerată pe de o parte, un tratat de fenomenologie şi epistemologie, iar pe de altă parte, o cercetare utilă specialiştilor în teoria şi filosofia istoriei.

Acknowledgement:

Această lucrare a fost realizată şi publicată prin finanţarea de către Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane, prin proiectul „Sistem integrat de îmbunătăţire a calităţii cercetării doctorale şi postdoctorale din România şi de promovare a rolului ştiinţei în societate”: POSDRU/159/1.5/S/133652. (The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.)

Dumitru-Cătălin ROGOJANU
”Petru Maior” University of Tîrgu Mureș